DOI 10.31392/ONP.2786-6890.8(1)/1.2025.02
UDC 364.65:351

BARRIER-FREE SPACE AS A NEW NATIONAL SOCIAL INITIATIVE

Oleksii Klochko
candidate of Pedagogical Science,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Social Work and Management
of Socio-Cultural Activities,
Sumy State Pedagogical University named
after A. S. Makarenko,
87, Romenska Str., Sumy, Ukraine
https://orcid.org/0000-0002-9799-1618
e-mail: klochko81@ukr.net

Oksana Klochko
candidate of Pedagogical Science, Associate
Professor, Associate Professor at the Department
of Pedagogy, Special Education and Management,
Sumy Regional Institute of Postgraduate
Pedagogical Education,
5, Mykoly Sumtsova Str., Sumy, Ukraine
e-mail: malechka1980@gmail.com

Abstract. *The article analyzes barrier-free space as a new state social initiative. It was found that the creation of a barrier-free space is an important priority of social policy. The research objective is to analyze the general aspects of implementing a barrier-free environment at the personal and state levels in accordance with the main directions of accessibility.*

Barrier-free environment is characterized as a general approach to the formation and implementation of public policy in order to ensure unhindered, equal, and free access for all social groups of the population to various spheres of life. It was emphasized that the barrier-free strategy is based on the ideas of tolerance, humanism and empathy; on the basis of implementing the gender component of equality; social inclusion strategies (including educational inclusion); social responsibility, etc. The study found that achieving social accessibility is facilitated by adherence to the principles of gender equality, increasing the social role of alternative supplementary communication, eliminating barriers to obtaining social services that enhance the protection of families with children (services such as «municipal nanny», early intervention, simplification of the adoption procedure, etc). The key importance of creating a barrier-free environment for veterans (the «Veteran Assistant» social program, the «Social Rehabilitation» project, the work of social support specialists, etc.) is emphasized. Educational accessibility is achieved through the successful implementation of inclusive education, the «University of the Third Age» service, the study voucher service, the activities of child-safe spaces, etc. The «Business Without Barriers» initiative helps to implement economic accessibility. Information accessibility is realized through a special information space for all citizens (using adaptive tools for communication). Physical accessibility involves overcoming architectural barriers. The creation of a digital environment of online services (mobile applications of state institutions, as well as applications that ensure social security, provide social assistance, services, etc.) is an important aspect of the implementation of digital accessibility.

Key words: *barriers, barrier-free, barrier-free space, social policy, social initiatives.*

© Klochko O., 2025
© Klochko O., 2025

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.8(1)/1.2025.02
УДК 364.65:351

БЕЗБАР'ЄРНИЙ ПРОСТІР ЯК НОВА ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ІНІЦІАТИВА

Клочко О. О.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
і менеджменту соціокультурної діяльності,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,
вул. Роменська, 87, Суми, Україна
https://orcid.org/0000-0002-9799-1618
e-mail: klochko81@ukr.net

Клочко О. М.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки,
спеціальної освіти та менеджменту,
Комунальний заклад Сумський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти,
вул. Миколи Сумцова, 5, Суми, Україна
https://orcid.org/0000-0001-6955-5299
e-mail: malechka1980@gmail.com

Анотація. *У статті проаналізовано безбар'єрний простір як нову державну соціальну ініціативу. З'ясовано, що створення безбар'єрного простору є важливим пріоритетом соціальної політики. Метою дослідження є аналіз загальних аспектів реалізації безбар'єрного простору на особистісному та державному рівнях відповідно до головних напрямів безбар'єрності.*

Схарактеризовано безбар'єрність як загальний підхід до формування, а також упровадження державної політики з метою забезпечення безперешкодного, рівного та вільного доступу усіх соціальних груп населення до різних сфер життєдіяльності. Наголошено, що стратегія безбар'єрності базується на ідеях толерантності, гуманізму та емпатії; на основах реалізації гендерної компоненти рівності; стратегії соціальної інклюзії (і у тому числі освітньої інклюзії); соціальної відповідальності тощо.

У дослідженні визначили, що досягненню суспільної безбар'єрності сприяють дотримання принципів гендерної рівності, збільшення соціальної ролі альтернативної додаткової комунікації, усунення перешкод в отриманні соціальних послуг, що підсилюють захищеність сімей з дітьми (послуги «муніципальна няня», раннього втручання, спрощення процедури усиновлення тощо). Наголошено на ключовому значенні створення безбар'єрного простору для ветеранів та ветеранок (соціальна програма «Помічник ветерана», проєкт «Соціальне відновлення», діяльність фахівців із соціального супроводу тощо). Освітня безбар'єрність досягається шляхом успішної імплементації інклюзивної освіти, послуги «Університет третього віку», послуги ваучера на навчання, діяльності безпечних для дитини просторів тощо. Ініціатива «Бізнес без бар'єрів» допомагає реалізації економічній безбар'єрності. Інформаційна безбар'єрність реалізована через спеціальний інформаційний простір для усіх громадян (використання адаптивних інструментів для комунікації). Фізична безбар'єрність передбачає подолання архітектурних бар'єрів. Створення цифрового середовища онлай-послуг (мобільних застосунків державних інституцій, а також застосунків, що забезпечують соціальну безпеку, надають соціальну допомогу, послуги тощо) є важливим аспектом реалізації цифрової безбар'єрності.

© Клочко О. О., 2025
© Клочко О. М., 2025

Ключові слова: *бар'єри, безбар'єрність, безбар'єрний простір, соціальна політика, соціальні ініціативи.*

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. Створення безбар'єрного простору є надзвичайно актуальним напрямом державної соціальної політики, оскільки забезпечує рівний доступ до інфраструктури, послуг та можливостей для всіх громадян, незалежно від їх фізичних можливостей. Сучасне суспільство прагне до безбар'єрності, де кожна людина має право на повноцінну участь у житті громади, що сприяє підвищенню рівня соціальної справедливості та зниженню маргіналізації вразливих груп населення. Розвиток безбар'єрного середовища також стимулює економічну активність, залучаючи ширше коло користувачів до ринку праці та сприяючи інноваціям, що враховують потреби всіх членів суспільства. З іншого боку, упровадження безбар'єрного простору має значний вплив на покращення якості життя населення, адже забезпечує доступ до громадського транспорту, освіти, охорони здоров'я та культурних подій для людей з обмеженими можливостями, а також для літніх громадян тощо. Це дозволяє створити середовище, де кожна людина може вільно рухатись, займатись спортом та брати участь у соціальному житті, що в свою чергу сприяє зміцненню соціальної згуртованості та розвитку сучасної, гуманної держави.

Беззаперечна актуальність для соціальної політики створення безбар'єрного простору зумовила підвищення наукового інтересу дослідників. Так, у своїх авторських наукових доробках дослідники Л. Наливайко, Л. Марценюк, Л. Слободян та ін. часто зосереджують свою увагу на аналізі дефініції «безбар'єрність» як об'єкті наукового знання, а також на загальних проблемах та перспективах упровадження стратегії безбар'єрності в українські реалії [3; 9]. Значна частка наукових досліджень (Т. Кочубей та ін.) присвячена аналізу загальних та специфічних засад створення безбар'єрного середовища саме для людей з інвалідністю [2]. Вагомою, на наш погляд, є експертна наукова позиція Н. Савіної, Н. Чуйко, Є. Смірнової та ін. щодо сучасних реалій становлення освітнього безбар'єрного простору в Україні [5; 10].

Таким чином, з огляду на стан й динаміку становлення безбар'єрного простору в Україні, акцентуємо на необхідності продовження фундаментальних та системних перетворень, а також на належній конкретизації реальних здобутків утвердження безбар'єрності.

Мета і завдання дослідження полягають у обґрунтуванні загальних аспектів реалізації стратегії безбар'єрного простору на особистісному та державному рівнях відповідно до головних напрямів безбар'єрності; висвітленні пріоритетності формування безбар'єрності для соціальної політики.

Методи дослідження: методи джерелознавчого пошуку, аналізу та систематизації наукових джерел (для визначення стану розробленості наукової проблеми); синтез, порівняння, узагальнення (для визначення ефективних прикладів реалізації напрямів безбар'єрності).

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні безбар'єрність визначена як певна система чи то загальний підхід до формування, а також упровадження державної політики з метою забезпечення безперешкодного, рівного та вільного доступу усіх соціальних груп населення до різних сфер життєдіяльності [4]. Безбар'єрність громадянина у суспільстві – це стан суспільства, в якому усі люди, незалежно

від їх фізичних, сенсорних, інтелектуальних чи інших особливостей, мають рівні можливості для участі в житті суспільства. У реальному житті громадяни зіштовхуються із великою кількістю бар'єрів. У цьому контексті бар'єрами вважатимемо певного роду перепони, що заважають громадянам отримувати доступ до можливостей, відповідно, через це не мати змогу повністю реалізувати свій потенціал. Як правило такі бар'єри у суспільстві носять стереотипність сприйняття і базуються на обмежених можливостях, особливих потребах, соціального статусу, віку, статі тощо. Це найбільш розповсюджені бар'єри, але є ще багато інших.

Зауважимо, що безбар'єрність є спробою реалізувати чи наблизити утопічний принцип рівноправності у суспільстві, довершеної соціальної справедливості. Однак, на практиці такі речі об'єктивно не можуть бути реалізовані. Ще однією складністю створення безбар'єрного простору є те, що це складний багатоаспектний процес, що потребує актуалізації усіх зусиль державних, недержавних, особистісних; інституційних, організаційних, фінансових, інформаційних, архітектурних; фізичних, моральних тощо. Важливим також є те, що ідея створення безбар'єрного простору не нова. Це не нова соціальна парадигма, не нова система соціального буття. Створення безбар'єрного простору базується на уже відомих концепціях, має у своїй основі уже відомі та уже реалізовані або ті, що наразі реалізуються компоненти чи складові. У цьому контексті ми визначаємо поширення у суспільстві ідей толерантності, гуманізму та емпатії; гендерної компоненти рівності; реалізацію стратегії соціальної інклюзії (і у тому числі освітньої інклюзії); соціальної відповідальності тощо.

Стверджуємо, що формування та становлення безбар'єрного простору повинно відбуватися на двох рівнях. Перший рівень – це усвідомлення, прийняття, реалізація головних засад безбар'єрності на особистісному рівні кожного громадянина України з метою зміни системи цінностей, ставлень та переконань, для покращення професійної та міжособистісної комунікації, подолання, у першу чергу, особистих упереджень, стереотипізації у поведінці як бар'єрів. Слід відзначити, що онлайн-довідник «Довідник безбар'єрності» є тим дієвим інструментом розуміння та прийняття основ безбар'єрності шляхом ознайомлення із професійною термінологією, правилами безбар'єрної мови і спілкування [8]. У свою чергу освітній курс «Безбар'єрна грамотність» надає можливості оволодіти принципами безбар'єрності на прикладі повсякденних життєвих ситуацій. Усе це є початковим етапом на шляху створення безбар'єрного простору на особистісному рівні [8].

Відповідно до Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на другому – державному рівні – передбачено створення такого простору за основними шістьма напрямами: суспільна та громадянська, освітня, економічна, інформаційна, фізична, цифрова безбар'єрності [4]. Аналізовані нами наукові тексти свідчать про описовий характер розгляду основних напрямів безбар'єрності. Потребує роз'яснення й конкретизації кожен із цим напрямів.

Суспільна та громадянська безбар'єрність є важливим аспектом створення безбар'єрного справедливого суспільства, що передбачає широкий спектр можливостей та прав, що дозволяють кожному громадянину, незалежно від його вікових, гендерних, фізичних, сенсорних, інтелектуальних чи інших особливостей, почуватися повноцінним членом суспільства та брати активну участь у його житті. Держава робить суттєві кроки щодо реалізації суспільної безбар'єрності, на основі дотримання принципів толерантності, гуманізму, соціальної рівності та справедливості, а саме:

– дотримання гендерної рівності, відповідно до реалізації принципів WEPs (Women's Empowerment Principles) як системи принципів, спрямованих на забез-

печення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок на робочому місці, у бізнесі, у громаді;

– збільшення соціальної ролі АДК (альтернативної додаткової комунікації) як асестивної (додаткової, допоміжної) комунікації у соціумі;

– усунення перешкод в отриманні соціальних послуг, що підсилюють спроможність родин із дітьми: «муніципальна няня»; «пакунок малюка»; «раннє втручання»; «спрощення процедури усиновлення»; «придбання житла для дитячих будинків сімейного типу»; «патронат над дитиною»; виплати «дитина на одна»; платформа «Україна для кожної дитини» тощо [6].

Ключового значення набуває створення безбар'єрного простору для ветеранів та ветеранок в Україні. Складна й системна робота триває, незважаючи на війну, а її результати підтверджуються реалізованими проєктами, ініціативами, що у свою чергу змінюють сам підхід до політики ветеранської підтримки. Тож ветеранське безбар'єрне середовище формується завдяки реалізації Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року; підтримки фізичного та ментального здоров'я; розвитку спорту ветеранів війни; освіті; ветеранського підприємництва; забезпечення житлом; співпраці із ветеранськими громадськими організаціями тощо. Ефективне стимулювання ветеранського безбар'єрного середовища відбувається шляхом упровадження державних соціальних програм, соціальних ініціатив та проєктів щодо соціально-психологічного супроводу (державна соціальна програма «Помічник ветерана», проєкт «Соціальне відновлення»; створення інституції фахівців із супроводу ветеранів та демобілізованих осіб; послуга соціального супроводу військових та їхніх родин; психологічна підтримка; доглядові послуги тощо); системи соціально-психологічної, професійної адаптації ветеранів (послуга соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей; послуга професійної адаптації; професійне навчання для ветеранів; кар'єрне консультування ветеранів та ветеранок) [7].

Другий напрям – освітня безбар'єрність – це концепція, що передбачає створення рівних можливостей для здобуття якісної освіти, долаючи бар'єри віку, статі, особливих освітніх потреб, фізичних, соціальних чи інших особливостей. Реалізацію планів щодо досягнення загальних цілей із створення освітнього безбар'єрного простору підтверджують:

– успішні результати імплементації інклюзивної освіти;

– висока результативність соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» для людей поважного (похилого) віку;

– інноваційність соціальної послуги ваучеру на навчання як можливості отримання відповідної освіти вразливим категоріям громадян (ветеранам і ветеранам, внутрішньо переміщеним громадянам, людям віком старше 45 років, людям з інвалідністю тощо);

– соціальний запит на створення безпечних просторів для дітей, інклюзивних просторів як осередків неформальної освіти, організації змістовного дозвілля, набуття нових компетентностей тощо.

В умовах економічної кризи, недостатньої фінансової грамотності, нестабільної фінансової ситуації більшості громадян особливої актуальності набуває створення економічного безбар'єрного простору. Ефективна економічна безбар'єрність передбачає забезпечення умов й можливостей для працевлаштування, ведення власної справи чи бізнесу, приміром, молоддю, жінками, людьми передпенсійного та літнього віку, людей з інвалідністю, ветеранам та ветеранкам тощо. Реалізації економічної безбар'єрності допомагає онлайн-система «Дія» через запуск ініціа-

тиви «Бізнес без бар'єрів». Ініціатива «Бізнес без бар'єрів» є спільнотою компаній, об'єднаних ідею створити безбар'єрне робоче середовище. Саме на онлайн-платформі «Дія» зацікавлені можуть познайомитися із відповідними методологіями, інструментами та прикладами: «Власна справа»; грантами для ветеранів та їхніх сімей; послугою «Ваучер на навчання»; можливостями компенсації за облаштування робочого місця особи із інвалідністю, пільговим оподаткуванням тощо [11].

Ще одним важливим напрямом визначено інформаційну безбар'єрність. Інформаційна безбар'єрність передбачає створення інформаційного простору, що здатен забезпечити рівні можливості для всіх людей, незалежно від їх фізичних, сенсорних, когнітивних чи інших особливостей, отримувати, використовувати та поширювати інформацію із використанням технологій, що ураховують їх потреби й можливості. Значної ефективності інформаційна безбар'єрність буде досягати у випадках, коли веб-сайти чи веб-платформи використовують адаптивні інструменти користування (для людей із порушенням зору тощо); використовуються у повсякденному житті засоби АДК (альтернативної додаткової комунікації) як-то вказівники, інформування, інформаційні таблички до дорожніх знаків тощо поряд із загальноприйнятим інструментарієм (жестовою мовою, шрифтом Брайля, голосовими оголошеннями тощо). Свою роль у сфері розвитку інформаційної безбар'єрності відіграють профільні та спеціалізовані «гарячі лінії», сприяють цьому також і розробка інформаційних, довідкових, просвітницьких та інших чат-ботів.

Фізична безбар'єрність як найбільш пізнаваний для суспільства напрям також має свої труднощі та успіхи реалізації у межах створення такого середовища, в якому громадські споруди та публічні місця, транспорт і послуги є фізично доступними для усіх суспільних груп. Головне завдання не тільки державних, а й громадських структур, інституцій подолати архітектурні бар'єри. Передусім, мова йде про:

– облаштування пандусів, спеціальних підйомників, безпечних спусків; забезпечення спеціальними засобами пересування; приведення до стандартів громадський та інший пасажирський транспорт (у цьому контексті відзначимо інновації щодо створення т. зв. «жіночих» та «інклюзивних вагонів», соціальних таксі), що забезпечить доступність для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;

– забезпечення наявності парковок із відведеними місцями для людей з інвалідністю;

– наявність універсальної вбиральні або вбиральні для людей з інвалідністю, що відповідає необхідним стандартам, і до неї є безбар'єрний доступ; облаштування спеціальних місць для пеленання немовлят;

– заходи безпеки, що враховують потреби усіх відвідувачів: евакуаційні маршрути, відповідна сигналізація про небезпечну ситуацію, що пристосована для людей з порушенням зору та слуху;

– підготовку персоналу необхідними знаннями та навичками, щоб адекватно обслуговувати усіх гостей, відвідувачів чи учасників заходу.

Останньою, але не менш важливою, є реалізація цифрової безбар'єрності як створення цифрового середовища онлайн-послуг, що забезпечує рівні можливості для усіх людей, незалежно від їх фізичних, сенсорних, когнітивних чи інших особливостей, отримувати, використовувати та поширювати цифрову інформацію та послуги. Цифровізація життя суспільства – це вимога часу, показник сталого його розвитку, механізм соціальної взаємодії суб'єктів владних повноважень із вразливими категоріями населення, інструмент покращення соціалізації населення, показник розвиненості соціального включення громадян. Важливо також зазначити, що окрім цього,

цифрова безбар'єрність передбачає цифровізацію соціальної підтримки та допомоги громадян. Показниками успішної цифрової безбар'єрності є запуски Міністерством соціальної політики України «Соціального порталу» як механізму отримання соціальних послуг онлайн; Пенсійним Фондом України і Державною службою зайнятості своїх спеціалізованих мобільних застосунків; спрощеної заяви про отримання субсидії; автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги тощо. Органічно доповнюють і значно розширюють цифрову безбар'єрність розробка відповідних мобільних застосунків, що забезпечують соціальну безпеку громадян («MySafety» дозволяє користувачу надіслати сигнал тривоги своїм близьким, а також екстреним службам, з точними координатами місця перебування; «Recycle»: сум'яни можуть замовити кур'єра для вивозу сортованого сміття чи продавати його); що сприяють подоланню стресів чи інших кризових станів особистості («База» застосунок для контролю стресу; «Safe Place» застосунок для дітей та підлітків для контролю стресу; «Melty» застосунок у вигляді особистого психологічного помічника); що надають соціальну допомогу, послуги вразливим категоріям населення («CareSync» допомагає родинам, що доглядають за людьми похилого віку або особами з інвалідністю, управляти їхнім здоров'ям і доступом до необхідних послуг, дозволяючи зберігати важливу медичну інформацію в одному місці; «Red Cross»: надання соціальної допомоги у кризових ситуаціях, що включає інструкції з надання першої допомоги; «EmpowerMe» програма для осіб з інвалідністю, яка забезпечує доступ до медичних послуг, консультацій, програм реабілітації та інших соціальних послуг, що сприяють інтеграції в суспільство).

Стверджуємо, що зазначений перелік не є вичерпним, однак, запропоновані приклади безбар'єрності дозволяють побачити загальну картину поступового і невідворотного створення безбар'єрного простору в Україні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Безбар'єрний простір – це інвестиція в майбутнє країни. Створення комфортного та доступного середовища для усіх громадян сприяє підвищенню якості життя, економічному розвитку та соціальній стабільності. Воно також відповідає міжнародним стандартам та зобов'язанням України у сфері соціальної політики та захисту прав людини зокрема. Тому розвиток безбар'єрного простору є важливим кроком на шляху до побудови справедливого та інклюзивного суспільства У дослідженні акцентували увагу на тому, що безбар'єрність кожного громадянина у суспільстві – це, передусім, стан суспільства, в якому вони (громадяни), незалежно від своїх фізичних, сенсорних, інтелектуальних чи інших особливостей, мають рівні можливості для участі в житті суспільства. На реальних прикладах реалізації безбар'єрності підтвердили доцільність та невідворотність створення безбар'єрного простору в Україні за основними шістьма напрямами: суспільної та громадянської, освітньої, економічної, інформаційної, фізичної, цифрової безбар'єрності. Перспективи подальших досліджень полягатимуть у дослідженні соціального захисту ветеранів та ветеранок як невід'ємної складової їхньої безбар'єрності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Безбар'єрність – це безпечність і комфорт. *Урядовий кур'єр. Газета Кабінету Міністрів України.* 9 серпня 2023. URL: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/bezbaryernist-ce-bezpechnist-i-komfort/ (дата звернення: 29.01.2025).

2. Кочубей Т. Загальні засади створення безбар'єрного середовища для людей з інвалідністю. *Social work and education.* 2021. Вип. 8. № 2. С. 204-214.

3. Наливайко Л. Р., Марценюк Л. В. «Безбар'єрна Україна» : проблеми та перспективи. *Нове українське право.* 2023. Вип. 4. С. 82-93.

4. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету міністрів України № 366-р від 14.04.2021 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text (дата звернення: 29.01.2025).

5. Савінова Н. В., Чуйко О. А. Основні етапи розбудови безбар'єрного освітнього середовища в Україні. *Інноваційна педагогіка.* 2024. Вип. 70. Т. 1. С. 63-67.

6. Сайт установи «Міністерство соціальної політики України». URL: https://www.msp.gov.ua/ (дата звернення: 31.01.2025).

7. Сайт установи «Міністерство у справах ветеранів України». URL: https://mva.gov.ua/ (дата звернення: 31.01.2025).

8. Складові безбар'єрності. *Довідник безбар'єрності.* URL: https://bf.in.ua/components/ (дата звернення: 29.01.2025).

9. Слободян Л. Я. Концепт «безбар'єрність» як об'єкт дослідження. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія : право, публічне управління та адміністрування.* 2024. № 11. URL: https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-11-02-05/2024-11-02-05 (дата звернення: 29.01.2025).

10. Смірнова Є. Освітня безбар'єрність має поширюватися на всі сфери життєдіяльності. *Освіта.UA.* URL: https://osvita.ua/blogs/93179/ (дата звернення: 29.01.2025).

11. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія : світовий досвід для України : аналітична доповідь / [Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А.]. Київ : НІСД. 2020. 24 с.

REFERENCES:

1. Bezbaryernist – tse bezpechnist i comfort [Barrier-free means safety and comfort]. (2023). *Uryadovyy kuryer. Hazeta Kabinetu Ministriv Ukrayiny – Government courier. Newspaper of the Cabinet of Ministers of Ukraine. 9/2023*. Retrieved from: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/bezbaryernist-ce-bezpechnist-i-komfort/ [in Ukrainian].

2. Kochubey, T. (2021). Zahalni zasady stvorennya bezbaryernoho seredovyshcha dlya lyudey z invalidnistyu [General principles of creating a barrier-free environment for people with disabilities]. *Social work and education. Vol. 8, 2, 204-214* [in Ukrainian].

3. Nalyvayko, L. R., Martsenyuk, L. V. (2023). «Bezbaryerna Ukrayina»: problem ta perspektyvy [«Barrier-free Ukraine» : problems and prospects]. *Nove ukrauinske pravo – New Ukrainian law. Vol. 4, 82-93* [in Ukrainian].

4. Pro skhvalennya Natsionalnoyi stratehiyi iz stvorennya bezbaryernoho prostoru v Ukrayini na period do 2030 roku [On the approval of the National Strategy fpr the creation of a barrier-free space in Ukraine for the period until 2030] : Rozporyadzhennya Kabinetu ministriv Ukrayiny (2021). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text [in Ukrainian].

5. Savinova, N. V., Chuyko, O. A. (2024). Osnovni etapy rozbudovy bezbaryernoho osvitnoho seredovyshcha v Ukrayini [The main stages of building a barrier-free educational environment in Ukraine]. *Innovatsiyna pedagogika – Innovative pedagogy. Vol. 70/1, 63-67* [in Ukrainian].

6. Sayt ustanovy «Ministerstvo sotsialnoyi polityky Ukrayiny». [Website of the Ministy of social policy of Ukraine]. Retried from: https://www.msp.gov.ua/ [in Ukrainian].

7. Sayt ustanovy «Ministerstvo u spravakh veteraniv Ukrayiny». [Website of the Ministry of veterans affaits of Ukraine]. Retried from: https://mva.gov.ua/ [in Ukrainian].

8. Skladovi bezbaryernosti. (2021). [Barrier-free components]. *Dovidnyk bezbaryernosti – Barrier-free guide.* Retrieved from: https://bf.in.ua/components/ [in Ukrainian].

9. Slobodyan, L. Ya. (2024). Kontsept «bezbaryernist» yak obyekt doslidzhennya [The concept «barrier-free» as an object of research]. *Problemy suchasnykh transformatsiy. Seriya : pravo, publichne upravlinnya ta administruvannya – Problems of modern transformations. Series : Law, Public management and administration,* 11. Retrieved from: https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-11-02-05/2024-11-02-05 [in Ukrainian].

10. Smirnova, Ye. (2025). Osvitnya bezbaryernist maye poshyryuvatysya na vsi sfery zhyttyediyalnosti [Educational accessibility should extend to the all spheres of life]. *Osvita.UA – Education.UA.* Retrieved from: https://osvita.ua/blogs/93179/ [in Ukrainian].

11. Zubchenko, S. O., Kaplan, Yu. B., Tyshchenko, Yu. A. (2020). Stvorennya bezbaryernoho seredovyshcha ta sotsialna inklyuziya : svitovyy dosvid dlya Ukrayiny [Creating a barrier-free environment and social inclusion : world experience for Ukraine]. Kyiv : Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen [in Ukrainian].